

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан природничо-географічного
факультету

Л.П. Міронець

«29» серпня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Ландшафтознавство

галузь знань: 01 Освіта

спеціальність: 014 Середня освіта (Географія)

освітньо-професійна програма: Середня освіта (Географія. Біологія та здоров'я людини)

мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною
комісією природничо-географічного
факультету

« 29 » серпня 2025 р.

Голова

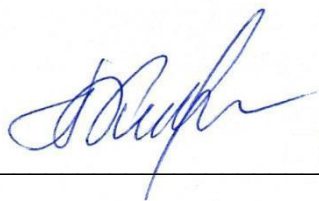
(Міронець Л.П., к.пед.н, доцент)

Розробник: Корнус Анатолій Олександрович кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної географії
Протокол № 1 від 28 серпня 2025 року.

Завідувач кафедри

Корнус О.Г., канд. геогр. наук, доцент

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'O.G. Kurnus', is written over a horizontal line.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни			
		денна форма навчання		заочна форма навчання	
Кількість кредитів – 4	бакалавр	Вибіркова			
Загальна кількість годин – 120		Рік підготовки:			
		2-й			
		Семестр			
		3-й	4-й	3-й	4-й
		Лекції			
		24 год.		6 год.	
		Практичні, семінарські			
		24 год.		6 год.	
		Лабораторні			
		Самостійна робота			
		72 год.		108 год.	
		Консультації			
Вид контролю					
залік		залік			

2. Мета вивчення навчальної дисципліни

Мета курсу «Ландшафтознавство» – сформуванати знання про глобальний, регіональний та локальний рівень комплексної організації природи Землі та антропогенний вплив на ландшафти. Головною задачею вивчення дисципліни є формування у студентів системи ландшафтознавчих знань, що відповідали б сучасним вимогам до рівня підготовки вчителя географії.

3. Передумови для вивчення дисципліни

Відсутні. Вивчення дисципліни передбачає дотримання положень Кодексу академічної доброчесності СумДПУ імені А.С. Макаренка.

4. Результати навчання за дисципліною

РН1	Знати загальні теоретичні основи ландшафтознавства, основні чинники формування і класифікації ландшафтів.
РН2	Аналізувати ландшафтовірні процеси і явища, вертикальну й морфологічну структуру ландшафтів.
РН3	Вміти зміни ландшафтів під впливом антропогенних навантажень, класифікацію й особливості антропогенних ландшафтів.

2. Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал з ландшафтознавства; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший розвиток рельєфу, описує можливі наслідки, результати, що впливають з наявних даних. На основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями рельєфу та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом ландшафтознавства.
82-89	твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення ландшафтознавства при вирішенні практичних задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні виконанні практичних робіт, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Застосовує знання у видозмінених, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.
64-73	має знання лише основного матеріалу з ландшафтознавства, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт.
60-63	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача.
35-59	не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом ландшафтознавства; невпевнено, із помилками виконує практичні роботи; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
1-34	має лише загальне уявлення про ландшафтознавство, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» або «ні».

Розподіл балів, які отримують студенти (д.ф.н.)

Поточний контроль														Разом	Сума
РОЗДІЛ 1							РОЗДІЛ 2								
T1	T2	T3	T4	T5	T6	K1	T7	T8	T9	T10	T11	T12	K2	60	100
5	5	5	5	5	5		5	5	5	5	5	5			
Контроль самостійної роботи															
2	2	2	2	2	2	8	2	2	2	2	2	2	8	40	

T1, T2 ... T12 – теми розділів; K1, K2 – контрольні роботи.

Розподіл балів, які отримують студенти (з.ф.н.)

Поточний контроль														Разом	Сума
РОЗДІЛ 1							РОЗДІЛ 2								
T1	T2	T3	T4	T5	T6	K1	T7	T8	T9	T10	T11	T12	K2	40	100
			5			10	5			5			15		
Контроль самостійної роботи															
5	5	5	5	5	5		5	5	5	5	5	5		60	

T1, T2 ... T12 – теми розділів; K1, K2 – контрольні роботи.

Згідно Положення «Про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка» від 27.04.2020 р., можливе зарахування результатів навчання з окремої теми/тем, розділу, індивідуального завдання (контрольної роботи) чи дисципліни в цілому, здобутих за цими видами освіти. Обсяг зарахування в годинах/кредитах ECTS визначається згідно переліку компетентностей і результатів навчання, передбачених даною робочою програмою. Зарахування результатів навчання, здобутих у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється у відповідності до пунктів 3.6-3.9 названого Положення.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами та формами оцінювання є: поточний та підсумковий контроль, що проводяться відповідно до вимог Положення «Про порядок оцінювання знань студентів у Європейській кредитно-трансферній системі (ЄКТС) організації освітнього процесу», затвердженого вченою Радою СумДПУ імені А.С.Макаренка (протокол №7 від 23.02.2015).

Методами формативного оцінювання є: усне опитування та коментарі викладача за його результатами, обговорення та самокорекція виконаної роботи студентами. Сумативне оцінювання включає оцінки за виконання практичних робіт, письмове тестування за результатами вивчення тем (поточний контроль), оцінка за результатами виконання самостійної роботи. Оцінювання знань здобувачів освіти охоплює усі теми, які передбачені робочою програмою навчальної дисципліни. Загальна оцінка з дисципліни складається з оцінок, які студент отримує за виконання практичних занять, поточних тестових контролів (загалом 60 балів) та оцінку за результатами виконання самостійної роботи – 40 балів.

6. Програма навчальної дисципліни

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Глобальний та регіональний рівні комплексної організації природи Землі

Тема 1. Історія виникнення, сучасний стан і перспективи розвитку ландшафтознавства

Основні етапи становлення і розвитку ландшафтознавства. Співвідношення основних понять, що відображають глобальний рівень організації природи Землі (географічний простір, географічна оболонка, біосфера, ландшафтна сфера).

Тема 2. Об'єкт ландшафтознавства. Поняття про природні територіальні комплекси

Поняття про геосистеми та природні комплекси. Глобальні, регіональні та топологічні (локальні) природні комплекси. Об'єкт вивчення ландшафтознавства, його місце в системі наук про Землю та серед географічних наук. Предмет і завдання курсу.

Тема 3. Вертикальна структура ландшафтів

Поняття вертикальної структури ландшафтів. Основні компоненти вертикальної (ярусної) структури, роль природних компонентів у ландшафтотворенні.

Тема 4. Морфологічна структура ландшафту

Рельєф, як ключовий чинник ландшафтної диференціації. Морфологічні одиниці ландшафту: фації, урочища, місцевості. Фація – найбільш однорідний елементарний природний комплекс. Чинники фаціальної диференціації. Типологічна класифікація місцеположень фацій. Групи елювіальних, супераквальних та субаквальних фацій. Урочища, чинники їх обособлення. Основні й другорядні, домінантні та субдомінантні урочища. Прості й складні урочища.

Тема 5. Регіональний рівень диференціації ландшафтної оболонки.

Широтна зональність. Класифікація ландшафтів і ландшафтне районування. Одиниці районування. Зональний ряд одиниць районування: географічний пояс – природна зона – природна підзона. Періодичний закон

географічної зональності. Азональний ряд: материк – фізико-географічний сектор – фізико-географічна країна – фізико-географічна провінція – фізико-географічна область. Висотна поясність. Зонально-азональна одиниця районування – фізико-географічний район.

Тема 6. Висотна поясність.

Причини висотної поясності ландшафтів. Спектри висотної поясності, роль різних чинників у їх формуванні. Лінія верхньої межі лісу та снігова лінія, як ключові розділи у спектрі висотної поясності.

Розділ 2. Локальний рівень диференціації ландшафтної оболонки

Тема 7. Типологічне розуміння ландшафту.

Компоненти ландшафту, їх поділ на інертні, мобільні та активні. Чинники ландшафтоутворення: радіаційний, циркуляційний, тектонічний, часу, антропогенний та ін.

Тема 8. Функціонування ландшафтів.

Часовий аспект структури ландшафту. Інваріант ландшафту. Функціонування ландшафту. Вологообмін, мінеральний обмін (геохімічний кругообіг), енергообмін у ландшафті. Біогенний обіг речовин.

Тема 9. Динаміка і розвиток ландшафтів.

Поняття динаміка ландшафту. Сукцесійні зміни, внутрішньовікові та понадвікові ритми. Стійкість та саморегуляція ландшафту. Розвиток ландшафту під впливом зовнішніх факторів та саморозвиток. Релікти, консервативні та прогресивні елементи в ландшафті.

Тема 10. Основні зональні типи природних ландшафтів.

Тип ландшафту та його класифікаційні ознаки. Поняття про коефіцієнт континентальності. Серії типів ландшафтів за теплозабезпеченістю та ряди типів ландшафтів за вологозабезпеченістю. Основні типи ландшафтів Землі.

Тема 11. Антропогенні ландшафти, їх класифікація.

Поняття антропогенного (антропогенно-модифікованого ландшафту). Класифікація антропогенних ландшафтів за глибиною перетвореності природної основи, видом людської діяльності та іншими ознаками.

Тема 12. Ландшафти України та їх охорона.

Характеристика ландшафтів України. Регіональні ландшафтні парки та інші форми охорони ландшафтів.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин										
	Денна форма						Заочна форма				
	у тому числі						у тому числі				
	У с ь о г о	Л е к ц і ї	П р а к т .	Л а б о р .	К о н с т .	С а м о с т р	У с ь о г о	Л е к ц і ї	П р а к т .	Л а б о р .	К о н с т р
РОЗДІЛ 1. Глобальний та регіональний рівні комплексної організації природи Землі											
Тема 1. Історія виникнення, сучасний стан і перспективи розвитку ландшафтознавства.	8	2				6	10				10
Тема 2. Об'єкт ландшафтознавства. Поняття про природні територіальні комплекси.	8	2	2			6	10				10
Тема 3. Поняття вертикальної структури ландшафтів. Основні компоненти вертикальної (ярусної) структури, роль природних компонентів у ландшафтоутворенні.	8	2	2			6	10				10
Тема 4. Морфологічна структура ландшафту.	8	2	2			6	14	2		2	10
Тема 5. Регіональний рівень диференціації ландшафтної оболонки.	8	2	2			6	10				10
Тема 6. Висотна поясність.	8	2	2			6	10				10
РОЗДІЛ 2. Локальний рівень диференціації ландшафтної оболонки											
Тема 7. Типологічне розуміння ландшафту.	12	2	4			6	14	2		2	10
Тема 8. Функціонування ландшафтів.	10	2	2			6	10				10
Тема 9. Динаміка і розвиток ландшафтів.	8	2	2			6	7				7
Тема 10. Основні зональні типи природних ландшафтів.	8	2	2			6	11	2		2	7
Тема 11. Антропогенні ландшафти, їх класифікація.	8	2	2			6	7				7
Тема 12. Ландшафти України та їх охорона.	8	2	2			6	7				7
Усього	120	24	24			72	120	6		6	108

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Тема 1. Аналіз основних етапів розвитку ландшафтознавства.	2	

2.	Тема 2. Галузева структура та предмети дослідження ландшафтознавства.	2	
3.	Тема 3. Роль природних компонентів у комплексоутворенні. Аналіз рядів Д. Арманда і М. Солнцева	2	
4.	Тема 4. Побудова і аналіз схематичного ландшафтного профілю.	2	2
5.	Тема 5. Укладання схеми широтної зональності відповідно періодичного закону географічної зональності.	2	
6.	Тема 6. Аналіз схем висотної поясності різних гірських регіонів.	2	2
7.	Тема 7. Побудова схеми природного комплексу, аналіз природних компонентів.	2	
8.	Тема 8. Функціонування ландшафтів. Аналіз ландшафтовірних чинників.	2	2
9.	Тема 9. Динаміка і розвиток ландшафтів.	2	
10.	Тема 10. Характеристика ландшафтних зон Землі.	2	
11.	Тема 11. Обчислення ступеня антропогенізації ландшафтів.	2	
	Тема 12. Ландшафти України та їх охорона	2	
	Усього	24	6

Теми лабораторних робіт

Виконання лабораторних робіт даною робочою програмою не передбачено.

7. Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Ляшенко Г. В., Данілова Н. В Ландшафтознавство : конспект лекцій. Одеса, ОДЕКУ, 2023. 143 с.
http://eprints.library.odeku.edu.ua/id/eprint/11036/1/Lyashenko_GV%2C%20Danilova_NV_%20Landshaftoznavstvo_KL_2023.pdf
2. Петлін В., Міщенко О. Прикладне ландшафтознавство: підручник. Луцьк: Вежа Друк, 2021. 328 с.
3. П'яткова А. В. Ландшафтознавство: прикладні аспекти : навчально-методичний посібник / А. В. П'яткова, Н. О. Роскос. – Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2020. – 122 с.
<https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/dcd2efc8-88e6-479a-96fb-f0d4c4063323/content>
4. Самойленко В.М. Антропоізація ландшафтів : підручник / В.М. Самойленко, І.О. Діброва. – Київ : Ніка-Центр, 2021. – 304 с.
<https://drive.google.com/file/d/1GFyNPCNM4MB2RzlvBW58FWuvQ-fHEQI/view>
5. Яворський Б.І., Карабінюк М.М. Ландшафтознавство. Практичний курс: навчально-методичний посібник. Львів – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2023. 104 с.

https://library.vspu.edu.ua/repositarij/reposit/texti/navchalni/Osnovi_antropog._lands_havtoznavstva.pdf

Додаткові

1. Воловик В.М. Ландшафтознавство. Курс лекцій. Навч. посібник. - Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2018. 254 с.
2. Рябоконт О. В. Натурально-антропогенні ландшафти Поділля: структура, класифікація, оптимізація : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. географ. наук : спец. 11.00.11 "Конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів" / Ольга Володимирівна Рябоконт ; Київ. нац. ун-т імені Т. Шевченка. К., 2015. 20 с.

Інтернет-ресурси

1. <https://dl.sspu.edu.ua/course/view.php?id=7386> – Ландшафтознавство дистанційний курс на платформі Moodle – д.ф.н.,
2. <https://dl.sspu.edu.ua/course/view.php?id=12884> – Ландшафтознавство дистанційний курс на платформі Moodle – ф.н.,
3. Теорія ландшафтознавства – «ГЕОГРАФІКА» географічний портал http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/landshaftoznavstvo/62